ERZİNCAN TARİHİ

CİLT VI

KÜLTÜREL ve SOSYAL HAYAT

(Dini Hayat, Eğitim, Ulemâ ve Eserleri)

EDİTÖRLER

Doç. Dr. Halil BALTACI

Dr. Öğr. Üyesi Salih KAYMAKÇI

Bu kitabın tüm hakları Erzincan Valiliği ve
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Rektörlüğü'ne aittir.

Kitapta yer alan bölümlerdeki tüm sorumluluk yazarlarına aittir.

Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Haberleşme Adresi:

Erzincan İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

Atatürk Mahallesi Kültür Merkezi

Barış Manço Park İçi

Telefon:0 446 214 30 79

Faks:0 446 214 80 22

E-Posta:iktm24@kulturturizm.gov.tr

Erzincan Valiliği Yayınları

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Yayınları

ISBN: 978-975-17-4615-3

Erzincan-2020

ERZİNCANLI BİR ÂŞIK: DAVUT SULARİ'NİN ŞİİRLERİNDE ALEVİLİK VE BEKTAŞİLİK ÖĞRETİSİ*

Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz IRMAK**

Giriş

Davut Sularî 1925 yılında Erzincan'ın Çayırlı ilçesinde doğmuştur. Ozanın asıl adı Davut Ağbaba'dır. Soyu ehli beyte dayanan Sulari'nin dedesi Pir Kaltuk, aşiretiyle birlikte Tunceli'ye bağlı Nazimiye ilçesinin Kureyşanlılar Köyü'nden göç ederek o yıllarda Erzincan'ın Tercan ilçesine bağlı bir bucak olan Çayırlı bucağına yerleşmiştir. Âşık Davut Sularî, ailenin beş çocuğunun ilki olarak dünyaya gelmiştir. Âşık Davut Sularî'nin babası Veli Ağbaba, annesi Cezayir Hanım'dır. 1938 yılında evlenen ozan, birinci eşinden dört, ikinci eşinden de bir çocuk sahibi olmuştur.[1] On yedi yaşında pir elinden dolu içerek "badeli âşıklar" kervanına katılan ozana, 22 yaşında babası tarafından "Dedelik" görevi verilmiştir. Cem törenlerinde düvazı imamlar, nefesler ve deyişler okuyan[2] ozan yurdun dört bir yanını at sırtında gezmiş ve Dedelik görevinin yanısıra âşıklık sanatını da icra etmiştir. Türkiye'deki gezilerinin haricinde, genç yaşta Kerbela'ya giderek Hz. Hüseyin'in türbesini ziyaret eden ve ayrıca başta İran, Arabistan olmak üzere birçok Asya ve Avrupa ülkesini gezen[3] Âşık Davut Sularî, ilk önce "Kemali" ve "Serhat Âşık" mahlaslarını kullanmış daha sonrasında ise "Sulari" mahlasını kullanmayı tercih etmiştir. İlkokulu üçüncü sınıfa kadar okuyan ozan asıl eğitimini "dedeler" ve "pirler" dergâhında almış, dedesi Mehmet Kaltık Ağa'nın teşvikiyle saz çalmayı öğrenmiştir.[4]

Davut Sulari, yaşamı boyunca geçimini konserlerden, plaklardan, özel gecelerden kazandığı paralarla temin etmiştir. 1948 yılında Ankara Radyosu'na "mahalli sanatçı" olarak kabul edilen ozan, 1949'da ise İstanbul Radyosu'nda "Yurttan Sesler Korosu"nun "konuk mahalli sanatçıları" arasında yer almıştır. Muzaffer Sarısözen, Halil Bedi Yönetken, Adnan Saygun, Nida Tüfekçi gibi müzisyenlerle tanışması, müzikal anlamda ozana yeni kapılar aralamıştır. Âşık Davut Sulari, 1966 yılından itibaren Feyzi Halıcı'nın düzenlediği Konya Âşıklar Bayramı'na katılmış ve burada pek çok âşıkla "lebdeğmez", "taşlama" gibi türlerde karşılaşmalar yapmıştır. Âşık Davut Sulari, hem kendisine ait deyişleri, hem de eski ozanların ve ustaların deyişlerini çalıp söylemiştir. Bu noktada o, kendi yöresine ait türküleri aktaran önemli bir kaynak kişilerden kabul edilmektedir.[5] Âşıklık geleneğinin bütün vasıflarını yerine getiren

---

* Uluslararası Erzincan Sempozyumu (28 Eylül-1 Ekim 2016) Bildiriler Kitabı C. 1, ss. 981-990.

** Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bingöl/Türkiye, Mail: yirmak@bingol.edu.tr

[1] Yılmaz, 2006, s.16-27

[2] Tekin, 2013, s.38

[3] (Tekin, 2013, s.39

[4] Arvas, 2015, s.201

[5] Arvas, 2015, s.201-202

Sulari, tam bir Hak aşığıdır. Âşıklık geleneğinin bütün türlerinde eserler veren Sularî'yi, Türkiye'nin her yerinin gezmesi sebebiyle, mahalli bir ozan olmasından çok bir yurt ozanı olarak görmek daha yerinde olacaktır. 17 Ocak 1985 yılında Erzurum'da Ali Rahmanî'nin Âşıklar Kahvesinde sanatını icra ederken rahatsızlanan ve Erzurum Numune Hastanesi'ne kaldırılan ozan, bütün çabalara rağmen hayata döndürülememiş ve 18 Ocak'ta hayata gözlerini yummuştur. Âşık Davut Sulari'nin mezarı Erzincan'ın Çayırlı ilçesindedir.

1. Alevilik-Bektaşilik Öğretisi

Alevi; İmam Ali'nin soyundan gelen ve onun yolunu süren[6] kişilere denir. Alevi teriminin ortaya çıkış nedeni ve bu terimin kullanıldığı ilk alan, Hz. Peygamber'in vefatından sonra ortaya çıkan halifelikle ilgili siyasî tartışmalardır. Alevilik; üçüncü halife Hz. Osman'ın öldürülmesiyle şiddetlenen ve ilk Müslümanlar arasında ayrışma sebebi olan bu siyasî çekişmeler sürecinde halifelik konusunda Ali tarafını tutan siyasî topluluğu ifade etmektedir.[7]

Bilimsel açıdan "Alevi" sözcüğünü hatalı bulan Melikoff, Alevilerin tarihteki asıl adının Kızılbaş olduğunu savunur ve kırmızı bir serpuş giydikleri için bu adı aldıklarını belirtir. Yazara göre Kızılbaş deyiminin yerini Alevi sözcüğüne bırakmış olmasının sebebi; Kızılbaş sözü yüzyıllar içinde küçültücü bir anlam kaymasına uğramış ve Celali ayaklanmasıyla dinî-sosyal bir başkaldırı hareketi hüviyeti kazanmıştır. Bundan sonra da bu kelime, "dinsiz âsi" anlamında kullanılmaya başlanmıştır.[8] 19. Yüzyılın sonlarından itibaren "Kızılbaş" teriminin yerini Alevilik-Bektaşilik almıştır. Türkiye'deki Alevilik-Bektaşilik Türk kültür temeline dayalı "Türk'e özgü" bir anlayıştır ve hem İran Aleviliğinden hem de Arap Aleviliğinden farklıdır. Bu oluşum Türklerin İslam öncesinden getirdiği motifler ile İslam anlayışının sentezidir.[9] Bu noktada Ahmet Yesevi'nin İslam ile Türklüğe ait bazı unsurları birleştirerek/bütünleştirerek "Türk İslam Anlayışı"nı oluşturduğu söylenebilir.

Mehmet Yaman, Aleviliği İslam'ın özgün bir ekolü olarak kabul eder. Yazara göre; İslam'da Allah'ın birliğine ve Hz. Muhammed'in peygamberliğine inanmak ve aynı zamanda diğer peygamberlere, kutsal kitaplara, meleklere, ahret gününe inanmak esastır.[10] Süleyman Zaman, Aleviliğin dinsel-siyasal ve kültürel bir olgu olduğuna dikkat çekerek belli başlı dört kaynağı olduğunu söyler. Bu kaynakların birincisi; Ehlibeyt kaynağı, ikincisi; bâtını, tasavvufî kaynak, üçüncüsü; kültürel (heterodoksi) kaynak, dördüncüsü ise; siyasi kaynaktır. Yazara göre ancak bu dört kaynağı bir arada düşünerek Alevilik gerçeği anlaşılabilir.[11]

Alevilik ile Bektaşilik aynı anlama gelmekle beraber aralarında bazı farklar vardır. Hacı Bektaş Veli'nin yolunu süren, onun felsefesini yürütenlere Bektaşî adı

[6] Doğan, 1998, s.19

[7] Yazıcı, 2011, s.55

[8] Melikoff, 2009, s.33-34

[9] Küçük, A.ve Küçük, M. 2009, s.153

[10] Yaman, 2011, s.21

[11] 2005, s.100

verilmektedir. Alevilik daha çok kırsal kesimde, köylü insanlar arasında yayılırken, Bektaşilik daha çok şehirlerde örgütlenmiştir. Bektaşilik, Hacı Bektaş'tan sonra 13. yüzyılda kurumsallaşmaya başlamıştır. Balım Sultan, Hacı Bektaş Dergâhı'nın kurumsallaşmasını sağlayan en önemli isimlerdendir. On iki imam anlayışı onunla "öğretiye" girer. Ayrıca Balım Sultan, dergâhın "ikinci piri" hatta asıl kurucusu olarak da kabul edilmektedir.[12] Bektaşiliğin kurallarını açıklığa kavuşturmuş olan Balım Sultan çağın koşullarına uygun olarak reformlar yapmıştır. Onun döneminde ayin ve erkânda bazı yenilikler yapılmış, tekkelerin iç teşkilatı daha düzenli bir hale sokulmuş ve tarikatın bel kemiği mahiyetinde mücerred dervişler yetiştirilmiştir.[13] Yazılı olmayan ve sözlü kültürle beslenen Alevilik, iki ana kanaldan akarak bugüne gelmiştir. Alevilik; dedelerin anlatımında, ozanların deyişlerinde ve şiirlerinde hayat bulmuş, bugüne taşınmıştır.[14] Dedeler sözlü kültür içerisinde hem kültür aktarıcılığı yapmışlar hem de anlaşmazlıkları çözen bir yargıç işlevi görmüşlerdir:

"Alevi dedeleri ellerindeki sazla, Ehl-i Beyt sevgisini (orduları, medreseleri, üniversiteleri olmamasına rağmen), güzel Türkçeleriyle Ali kültürünü, sevgisini bugüne getirmişlerdir. Eski çağları düşünelim. Radyo, televizyon, gazete yok. Kuş uçmaz, kervan geçmez yollar… Köylerin birbirleriyle bağlantısı yok. Alevi dedesi köyden köye gidiyor, bugünün medyası, iletişim aracı gibi köyden köye haber götürüyor, umut taşıyor, köyün sorunlarını hallediyor. Alevi kolay kolay şehre inmezdi. Ama Alevi dedesi hâkimdir, savcıdır, öğretmedir, doktordur. (Onlar) birçok vazifeyi yüklenmiştir(ler). Bütün bunlarda sözlü kültür kullanılır." [15]

Alevi-Bektaşi inanç ve kültüründe ozanların deyiş, nefes ve düvaz-ı imam gibi şiir türlerinde Alevilik inancının temel taşlarını buluruz. Düvaz-ı imam şiirlerinde "On İki İmam kültü" işlenir. Bu şiirlerde On İki İmam'ların adları geçmektedir. Dedeler Hz. Ali'nin cenk öykülerini her zaman yanlarında taşımışlar özellikle ibadetler konusunda başvuru kitapları olarak bilinen; İmam Cafer Buyruğu, Kumruname ve Hüsniye adlı yazılı eserler Dedeler için her zaman başvuru kaynakları olmuştur.[16] Âşıklar da Alevilik inanç ve ritüellerini yaşatmaları, dünya görüşlerini gizemli söz ve sembollerle geleceğe aktarmaları bakımından bir kültür aktarıcılığı işlevi görmüşlerdir. Âşık Veysel, Davut Sularî ve Mahzuni Şerif gibi Alevi-Bektaşî meşrebine bağlı ozanlar; şiirlerinde tasavvuf ve bâtını felsefeyi öne çıkaran şiirler söylemişlerdir. Anadolu Aleviliğinin değerleri, bakış açısı, normları ve ibadet şekilleri âşıklar tarafından sözlü olarak kuşaktan kuşağa aktırılarak günümüze kadar korunmuştur. Bu da Alevilerde sözlü anlatım geleneğinin temel unsurlarından olan sazın ve sözün (şiirin-deyişin) önemini daha da arttırmıştır:

"Saz, söz ve avaz üçlüsünün ahengiyle ortaya konulan deyişler, Alevi kültürünün en önemli ifade araçlarıdır. Alevilerin saza; bir müzik aletinden daha fazla bir anlam yüklediğini, saza "telli kitap" demelerinden anlamak mümkündür. Ayrıca Alevi

[12] Saraç, 2011, s.39-40

[13] Fığlalı, 2006, s.164.

[14] Necdet Saraç, "Bir Halk Bilgesi", Birgün Gazetesi, 20.05.2005

[15] Altunkaş, 2006, s.18

[16] Erseven, 2006, s.74

Kültürü'nün en önemli ritüellerinden biri olan Cem Töreni'nin saz eşliğinde deyişlerle yapılması, Anadolu Aleviliği'nde sözlü kültürün ne kadar önemli olduğunu ortaya koyan bir diğer göstergedir (…) Hayatın pratiğine yönelik toplumsal kurumların kurulup yaşatıldığı Alevilik Kültürü'nde insanların dünya ve ahiret işlerini yerli yerince yapabilmeleri için toplumda dirlik ve düzenin sağlanması gerektiği görüşü benimsenmiştir. Mevcut sosyal yapının korunması için en büyük desteği âşıklar eserleri (deyişleri) ile vermişler. Pir Sultan Abdal, "Gelin canlar bir olalım" derken toplum içinde ayrılma, çatışma yerine; birleşmenin, saygılı ve hoşgörülü olmanın gereğini vurgulamaktadır."[17]

1.1 Hz. Muhammed:

Hz. Muhammed; Cenab-ı Hakk'ın en sevgili kulu (Habibullah), peygamberlerin sonuncusu ve en üstünü, insanların efendisi ve en mükemmeli olarak tavsif edilir. Âlem onun için yaratılmış, cihan onun güzelliğinin bir tecellisidir. Hakikati görmek onun sayesinde olur. En büyük şefaatçi odur. Müslümanlar onun ümmeti olmakla övünürler.[18] O, yirmi üç senelik peygamberlik hayatında; insanları Allah'ın nizamında hak ve adalete, gerçek eşitliğe ulaştırmak için durmadan dinlenmeden çalışan;[19] kardeşlik, yardımlaşma, merhamet ve iyilik duygularıyla yani; en güzel ahlak özellikleriyle donatılmış, kıyamete kadar gelecek insanlar için örnek bir şahsiyettir.

Yaratılmışların en şereflisi, kâinatın efendisi, İslam peygamberi Hz. Muhammed hakkında gerek Divan Edebiyatı'nda gerek Halk Edebiyatı'nda sayısız beyitler, şiirler vardır. O'nun hayatını anlatan binlerce eserler yazılmıştır. Edebiyatımızda peygamberimizin hayatını konu alan ve onu övmek için Süleyman Çelebi tarafından Mevlid adlı bir eser yazılmıştır ve bu eser bugün çok yaygın olarak kültürümüzde ölen kişilerin ardından okunarak bir gelenek olarak yaşatılmaktadır.

Âşık Davut Sularî bir dörtlüğünde Hz. Muhammed'i kıblesi olarak Hz. Ali'yi ise; mürşidi olarak görür:

Kıblem Muhammed'dir Hak habip Allah

Mürşidim Ali'dir hem Kerremullah

Birliğen bağlıyam Allah Eyvallah

Yeter ki sıdk ile duram sultanım[20]

Ozan bir başka dörtlüğünde; gözbebeği olarak nitelendirdiği Hz. Muhammed'e olan sevgisini ise şöyle dizelere döker:

Bu dünya yıkılsa hem altüst olsa

Dönmem birliğinden varımdır Ali

Hz. Muhammet gözbebeğimdir

[17] Yazıcı, 2011, s.207-208

[18] Gültekin, 2010, s.133

[19] Pala, 1999, s. 291

[20] Tekin, 2013, s. 63

Gerek zarar gerek kârımdır Ali[21]

1.2 Hz. Ali

Hz. Muhammed'in amcası Ebu Talib'in oğlu olan Hz. Ali, aynı zamanda damadıdır. Hz. Ali, ilk çocuk Müslümanlardandır. Peygamber, Mekke'den Medine'ye hicret ederken yatağına o yatmıştır. Peygamberin soyu, Hz. Ali'nin çocukları Hasan ve Hüseyin'den devam etmiştir. Ucu çatal Zülfikar adlı kılıç ona aittir. Hz. Ali için Hz. Muhammed, "*Ben ilmin şehriyim, Ali kapısıdır*" buyurmuştur.

Ozan, Şahı Merdan olarak adlandırdığı Hz. Ali'nin meclislerde dilin virdi (zikri) olduğunu bir dörtlüğünde şöyle ifade eder:

Benin şu cihanda hiç kimsem yoktur

Yalnız Şah şehidim Şahı Merdanım

Cümle meclislerde dilin virdidir

Yalnız Şah şehidim Şahı Merdanım[22]

"Ali'den Öğren" adlı şiirinde Davut Sularî Alevi meşrepli olanlara seslenerek ilmi, irfanı, mertliği ve hakiki Kur'an-ı Ali'den öğrenmeyi öğütler:

Alevi meşrepli olan ey âdem

İlmi ile irfanı Ali'den öğren

Bahçı şah nasıldı kin kübret yoktur

Tebdili lisanı Ali'den öğren

Ali Haydar gibi kur dahletme

Kimseylen hilebaz fikirler gütme

İnsan bir Kâbe'dir kötülük etme

Mertliği meydanı Ali'den öğren

Ali'den almışam bra bu ilmi hekmet

Ali'den öğrendim sahibi rahmet

Ali'den öğrendim işte ilmi şekavet

Hakikî Kur 'an-ı Ali'den öğren

Meydanın keşfeyle bu han içinde

Gevherini sakla ten can içinde

Ehli irfan ehli iman içinde

Gerçek hanedanı Ali'den öğren

Davut Sularî' yem etmirem inkâr

[21] Coşkun, 2012, s.48

[22] Coşkun, 2012, s. 48

Orda bağlanmıştır bele Zülfikar

O bu zahir aşka eyledi teyyar

Derviş Süleyman'ı Ali'den öğren[23]

Âşık Davut Sularî'nin şiirinde Hz. Ali; cömert, güzel, dal, hayat, bal, ruh ve pir olarak nitelendirilmiştir:

Ali Ali cömert Ali

Yar olur mu töhmet Ali

Ali güzel Ali daldır

Ali hayat Ali baldır

Ali ruh Ali Hızır'dan pirdi Ali[24]

Ozan bir dörtlüğünde *"Allah bir Muhammed Ali zikrimdir"* diyerek Hak-Muhammed-Ali inancını yansıtır:

Bismillahi elif ya Resulallah

Allah bir Muhammed Ali zikrimdir

İmam Ali Şahı Merdan hürmeti

Allah bir Muhammed Ali zikrimdir[25]

Hz. Ali'ye karşı bir muhabbet duyan ozan, bir dörtlüğünde onun muhabbetini bal, kendisini ise arı olarak nitelendirmektedir. Dörtlükte ayrıca; Hz. Ali'nin nice kahramanlıklar gösterdiği "Zülfikar" adlı kılıca, zalime karşı duruşun bir simgesi olarak dikkat çekilmektedir:

Aşkınla perişan da Davut Sularî

Muhabbeti baldır da kendisi arı

Hazreti Ali'nin de sır Zülfükarı

Münkirin boynuna da vuralım hele [26]

1.3 Hz. Hüseyin ve Kerbela

Hz. Hüseyin, Hz. Ali ve Fatıma'nın ikinci çocuklarıdır. Muaviye ölünce oğlu Yezit'i halife tayin etmiştir. Yezit, Hz. Hüseyin'den kendisine biat etmesini isteyince Hüseyin bunu kabul etmemiş ve Küfe şehrinden aldığı davetler üzerine yola çıkmıştır. Kerbela denilen yerde Yezit'in askerleri tarafından etrafı çevrilen Hz. Hüseyin, beraberinde bulunan yetmiş iki kişiyle beraber Muharrem ayının onuncu günü, yani aşure gününde şehit edilmiştir. Bu yüzden her yıl bugünde; Hz. Hüseyin rahmet ve dualarla,

[23] Yılmaz, 2006, s.281

[24] Yılmaz, 2006, s.141

[25] Yılmaz, 2006, s.142

[26] Yılmaz, 2006, s.335

Yezit ise lanetle anılmaktadır[27] Hz. Muhammed, mübarek torunları Hasan ve Hüseyin'i çok severlerdi. Fırsat buldukça onlarla şakalaşır, gönüllerini hoş tutardı. *"Onlar dünyada benim iki demet reyhanımdır"* buyurarak onlara "oğullarım" diye hitap ederlerdi. *"Onları sevenler cennetliktir, onlara buğzedenlerse cehennemliktir"* ve *"Hasan ve Hüseyin cennet gençlerinin efendileridir, ululardır"* buyuran Hz. Muhammet, her ikisini de omuzlarında taşır, bağırlarına basar, öpüp koklar, namazda bile onların kendileriyle oynamalarına, sırtlarına çıkmalarına izin verirlerdi.[28] *"Hz. Hüseyin doğunca Resûl-i Ekrem, onu kucaklarına alıp ağlamışlar, Umeys kızı Esmâ, ağlayışlarının sebebini sorunca, "Azgın bir tâife, onu öldürecek onlar şefâatime nâil olamazlar"* buyurmuşlar ve bunu Fâtıma'ya haber vermemesini söylemişlerdir.[29] Alevilikte Hz. Hüseyin'in şehit edildiği Muharrem ayı, "matem ayı" olarak kabul edilmektedir. Alevi topluluklarda Muharrem ayında daha çok bireylerin inançlarına bağlılıklarını yenilemelerine imkân tanıyan ritüellere öncelik verilmektedir. Yine bu ayda Alevilikte, 12 gün Muharrem orucu tutulur. Bu orucun amacı, Kerbela şehitlerinin yaşadıklarını hissetmektir.[30]

Âşık Davut Sularî "Kerbela" ile ilgili bir konuşmasında bu olayı şöyle anlatır:

Konuşma

Kerbubela'da Cenab-ı Hazreti Hüseyin

Resulullah'ın gözbebeği

Hazreti Fatima tül Zöhrenin ciğerparesi

Hazreti Ali'nin belkemiği olan

Cenabı Hazreti Hüseyin

Mervan elinden Şimir elinden

71 yerinden yara aldığı gibi

Hazreti Hüseyin attan düştü, kolları üzerine geldi ve

Son söz olarak bu divanı kebiri okudu.

Ceddi faik kimdir Muhammed

Bab-ı zişânım Ali

Benen eyler aksi eser velayet her Veli

Cephe i fakimdir ilahi münceli

Öldürün

Öldürün evladü Resulü Kibriyayım öldürün

Öldürün evladü Aliel Mürtezayım öldürün

[27] Doğan, 1998, s.39

[28] Ünlü, 2008, s.56

[29] Gölpınarlı, 2005, s. 62

[30] Yazıcı, 2011, s.316

Kanımı dökmek ise maksadınız nahak yere
Fikriniz eziyet etmek Hazreti Peygambere
Çağırın gelsin o babı Şahı Merdan Haydere
Öldürün evladü Resulü Kibriyayım öldürün
Öldürün Şahı şehidi Kerbalayım öldürün
Öldürün
Fikri istindade gelmez bu dili agâhıma
Feryadıma reste reddim imdadıma
Siz Yezide zikredin ben de Resulullah'ıma
Öldürün evladü Resulü Kibriyayım öldürün
Öldürün göz nuru Aliyyül Mürtezayım öldürün
Öldürün sertacı evliyayım öldürün
Öldürün[31]

Başka bir şiirinde ise; ozan Kerbela acısını şöyle dile getirmektedir:

Biz ezelden ikrar verdik inandık
Yetmiş yedi gahtu peyman Kerbela
Şah Hüseynin aşkı ile boyandık
Toprağındır derde derman Kerbela
Ebu cehil Muhammed'e düşmandır
Muaviye'den çeken Şahı Merdandır
Hür şehitte Hüseynime kurbandır
Toprağında döküldü kan Kerbela
Yetmiş bin kişi söz verdi döndüler
Döndü Mervanı himara kandılar
Ok attılar sanma ki utandılar
Kavmi mervan kavmi süfyan Kerbela
Şam eline haberciler sandılar
Yüz bin asker mevcuduna aldılar
Ehlibeytin üzerine geldiler
Göye çıktı zaru figan Kerbela

[31] Yılmaz, 2006, s. 345-346

Hazreti Hüseynim atından indi

Mübarek elini toprağa sundu

Toprak şehitlerin kanılan yondu

Oldu şehitlere mekân Kerbela

Hazreti Hüseynim dedi Ali Ekber

Bak etrafa bana getir bir haber

Leyla anamızda gözyaşı döker

Davut Sulari'den beyan Kerbela[32]

1.4 Nefes

Nefes; Alevi-Bektaşi ozanların törenlerde, meclislerde, cemlerde ezgiyle okunan, tarikat, yol ve inançlarını anlatan koşma nazım biçiminde söylenen şiirlere verilen bir şiir türüdür. Alevi-Bektaşi felsefesinin özeti niteliğini taşıyan nefeslerde özellikle dört cihet öne çıkmaktadır. Bunlar: ebedi gerçeğe götüren birlik dolusunu içmek, insan gönlünü Kâbe bilmek, Kur'ân'ı insanın yüzünde okumak ve günahlardan uzak durmaktır.[33] Davut Sulari'nin nefes türünde yazdığı şiirleri Alevi-Bektaşi kültürünü günümüze taşıması bakımdan çok önemlidir. Çünkü nefesler, bu inancın şifrelerini barındırmaktadır. Âşık Davut Sulari'nin nefes türündeki şiirine şu şiir örnek verilebilir:

Vardım Kırklar Kapısına

Baktım cennet yapısına

Tapmışam Hak kapısına

Evvel Allah ahir Allah

Dönemem estafurullah

Bendeyem Allah eyvallah

İmanım amentü billâh (Nakarat)

Akıttım gözümden yaşı

Eritir dağları taşı

Ali'dir imamlar başı

Evvel Allah ahir Allah

Dönemem estafurullah

Bendeyem Allah eyvallah

İmanım amentü billâh (Nakarat)

Pir elinden içtim dolu

[32] Tekin, 2013, s. 59

[33] Korkmaz, 2005, s.514-516

Öğrendim erkânı yolu

Emniyette mümin kulu

Evvel Allah ahir Allah

Dönemem estafurullah

Bendeyem Allah eyvallah

İmanım amentü billâh (Nakarat)

Âşık bülbül maşuk güldür

İstersen as istersen öldür

Saki kalkıp meyi doldur

Evvel Allah ahir Allah

Dönemem estafurullah

Bendeyem Allah eyvallah

İmanım amentü billâh (Nakarat)

Davut Sular canlar canı

Mevlana, Mahmut Hayranî

Pirimiz Veysel Karanî

Evvel Allah ahir Allah

Dönemem estafurullah

Bendeyem Allah eyvallah

İmanım amentü billâh (Nakarat)[34]

1.5 On İki İmam

On iki imam sırasıyla şunlardır: İmam Ali, İmam Hasan, İmam Hüseyin, İmam Zeynel Abidin, İmam Muhammed Bakır, İmam Cafer-i-Sadık, İmam Musa Kazım, İmam Ali Rıza, İmam Muhammed Taki, İmam Aliyy'ün-Nakıy, İmam Hasan el-Askerî, İmam Muhammed B. Hasan el-Mehdi. On iki imam inancı; Hz. Muhammed'in Ehl-i Beyt'inin ve bu soydan gelenlerin diğer insanlardan farklı olduğunu savunan ve bunu bir inanç olarak temellendiren anlayıştır. Bu inanca göre, peygamberlik geleneği sona erdiğinden, son peygamberin soyundan gelenlerin bu geleneği sürdürme görevleri vardır. Bundan dolayı da, Hz. Muhammed'in Ehl-i Beyt'i ve bu soydan gelenler diğer insanlardan farklı ve üstün olarak görülürler.[35]

Sulari'nin şiirlerinde Hz. Ali'nin soyunun devamı olan On İki İmam, önemli bir yer tutmaktadır. Ozan On İki İmamlarla ilgili sevgisini şiirlerinde şu şekilde yansıtmaktadır:

[34] Yılmaz, 2006, s. 200-201

[35] Yazıcı, 2011, s.339

Allah bir Muhammet Ali şanına
İmam Hasanıma varayım gönül
Hazreti Hüseynim nasipler verdi
Zindanda Zeyneli görelim gönül
Muhammet Bakırdır kazana düştü
İmam Cafer ilmin dünyaya saçtı
İmam Musa-i Kazım darbeynen göçtü
El bağlı divana duralım gönül
İmam Şah Rızadır Şahı Horasan
Necefler çekilsin sahibi zaman
Lahnet ol münkire okunur ayan
Muhammet Ali'yi görelim gönül
Muhammet Taki'dir kemer bağladı
Erenler yolunda yolun çağladı
Gece mümin indi belim bağladı
Ali el Nakiye varalım gönül
Hasan ül Asker sahibi cihan
Mehdi Muhammed'dir sahibi zaman
Allahül ah çeker mahbubey cihan
Birliğinde hazır duralım gönül
Davut Sulari der bu bir düvazdı
Muhammet Ali'ye eyledi beli
Divanı Ali'dir erkânı ulu
Hakkın birliğine varalım gönül[36]

1.6 Düvâz-ı İmam

Düvâz-ı İmam; Alevi-Bektaşi geleneğinde On İki İmam'ı metheden şiirlere denir. Abdurrahman Güzel, düvaz-ı imamı; içinde On İki İmam'ın adı geçen veya onları övmek için yazılan şiir türü olarak adlandırır ve bu türe "düvaz-nâme" adını verir.[37] Alevi-Bektaşi Edebiyatı'nda bu tür için; düvâz, duvaz, düvazdeh imam, düvazde imam, düvaz imam, duvaz-imam, düvazimam ve düvâz-ı imam gibi adlar da kullanılmıştır. Alevî-Bektaşî geleneğinde Düvâz-ı İmam'ın bazı işlevleri vardır. Düvâzların, dedeler ve âşıklar tarafından şifa olması ümidiyle hastanın başında

[36] Tekin, 2013, s. 58

[37] 2012, s. 358

okunması; sağaltma işlevini, ölüm öncesinde veya sonrasında okuması; hastanın/ölünün manevî yükünü hafifletme işlevini, âyin ve erkânlarda Alevî-Bektaşî büyüklerinin adlarının anılarak okunması ise; atalara saygı işlevini göstermektedir.[38]

Oniki İmam, Alevi ozanların deyişlerinde en çok işlenen konuların başında gelmektedir. Oniki imamdan söz eden şiirlere "Düvaz-deh İmam" yahut "Düvazimam" adı verilir ve kısaca "Düvaz" olarak adlandırılır. Bektaşî edebiyatında On İki İmam'dan söz eden bir tür doğmuştur. Deyişlerde/nefeslerde olduğu gibi Gülbanglarda da ibadetin asıl öğesi olarak On İki İmam'ın mutlaka adı anılmaktadır.[39]

Davut Sulari "Düvazı İmam" adlı şiirinde On İki İmamları şöyle övmektedir:

Bismillahi elif ya Resulallah

Allah bir Muhammed Ali zikrimdir

İmam Ali Şahı Merdan hürmeti

Allah bir Muhammed Ali zikrimdir

İmam Hasanımla zehirler içtim

Şah Hüseyinimle kanlarım saçtım

Zeynel Aba ile zindana düştüm

Allah bir Muhammed Ali zikrimdir

Muhammed Bakırla girdim kazana

İmam Cafer ilmin saldım cihana

Musa i Kazımdan geldim cihana (meydana)

Allah bir Muhammed Ali zikrimdir

Hamd olsun ki Horasan meşet gördüm

Şah İmam Rızma yüzümü sürdüm

Muhammed Takime ikrarım verdim

Allah bir Muhammed Ali zikrimdir

İmam Ali el Nakiye uğradım

İkrar verdim kemer betsim bağladım

Hasan ül alesker derdim söyledim

Allah bir Muhammed Ali zikrimdir

Mehdi Muhammed'e ikrarım ayan

Sahibül zamandır yoktur şehdülman

Bir menzil eyledim inan

[38] İyiyol, 2013, s.235-236

[39] Yazıcı, 2011, s.344-345

Allah bir Muhammed Ali zikrimdir

Şah ded Aliekber on dört masuman

Çok şükür onlardan oldu bu ihsan

Otuz dokuz bacı hâline baksan

Allah bir Muhammed Ali zikrimdir.[40]

Sonuç

20. yüzyıl Türk Âşıklık Geleneği içerisinde en önemli âşıklarımızdan birisi olan ve soyu ehlibeyte dayanan Âşık Davut Sulari Alevi-Bektaşi kültürüne mensup bir ozandır. Âşıklık sanatının yanısıra Dedelik görevini de yerine getiren ozanın gerek ustamalı söylemiş olduğu türkülerde gerek nefes ve düvazı imam türünde yazmış olduğu şiirlerde Alevilik-Bektaşilik inancının şifrelerini buluruz. Onun şiirlerinde başta; Hz. Muhammet olmak üzere Hz. Ali, Hz. Hüseyin, Kerbela On İki İmam ve düvazı imam gibi unsurlar karşımıza çıkmaktadır. Ozanın nefeslerinde sıkça kullanılan bu unsurlar yüzyıllardır sözlü kültüre dayalı ve kapalı bir toplum olan Aleviler için kültür aktarımı bağlamında çok önemli işlevler görmüştür. Alevilik-Bektaşilik iki kanaldan günümüze ulaşmıştır. Bu iki kanal; Dedeler ve âşıklardır. Bu iki kimliğe de sahip olan Âşık Davut Sulari, at sırtında Türkiye'nin dört bir yanını gezerek Alevilik ve Bektaşilik kültürünün öğretilerini sazıyla, sözüyle ve aynı zamanda Dedelik yaparak yaşatmaya çalışmıştır. Bu noktada; Âşık Davut Sulari'nin şiirleri Alevilik-Bektaşilik kültürünün şifrelerini taşıması ve bu kültürün genç nesillere aktarılması bakımından Türk âşıklık geleneğinde önemli bir işlevi yerine getirmiştir.

KAYNAKÇA

Altunkaş, A. (2006). Alevilik-Bektaşilik Söyleşileri, (Haz. Ayhan Aydın) İstanbul: Horasan Yay. s.15-24.

Arvas, A. (2015). Gezgin Bir "Alevi Dedesi" : Âşık Davut Sularî, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi, S.74, s.199-209.

Coşkun, T. (2012). Âşık Davut Sularî'nin Âşıklık Geleneğindeki Önemi ve TRT Repertuarı Dışındaki 11 Eserinin Müzikal Analizi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Doğan, G. (1998). Alevilik'te Ön Bilgiler ve Cem Zakirlik, İstanbul: Can Yay.

Erseven, İ. C. (2006). Alevilik-Bektaşilik Söyleşileri, (Haz. Ayhan Aydın), İstanbul: Horasan Yayınları. s.73-78.

Fığlalı, E.R. (2006). *Türkiye'de Alevilik Bektaşilik*, İzmir: İlahiyat Vakfı Yay.

Gölpınarlı, A. (2005). *On İki İmâm*, İstanbul: Der'in Yay.

Gültekin, E. D. (2010). Âşık Edebiyatında Peygamber Kıssaları, Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları.

Güzel, A. (2012). Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı, Ankara: Akçağ Yay.

[40] Yılmaz, 2006, s. 319-320

İyiyol, F. (2013). *Alevî-Bektaşî Geleneğinde Düvâzimamlar*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, S. 27, s.228-250.

Korkmaz, E. (2005). *Alevilik ve Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yay.

Küçük, A. ve Küçük, M. A. (2009). Türkistan'dan Türkiye'ye Alevilik-Bektaşilik (Dinler Tarihi Açısından Bir Yaklaşım), Ankara: Berikan Yay.

Melikoff, I. (2009). Uyur İdik Uyardılar Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları, İstanbul: Demos Yay.

Pala, İ. (1999). Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, İstanbul: Ötüken Yay.

Saraç, N. (2011). *Alevilerin Siyasal Tarihi 1300-1971*, İstanbul: Cem Yay.

——————— (2005). "*Bir Halk Bilgesi*", Birgün Gazetesi, 20.05.2005.

Tekin, İ. (2013). Âşık Davut Sulari'nin Sanatı ve Eserlerinin Müzikal Analizi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.

Ünlü, İ. (2008). *Ehli Beyt Ocağı Alevilik*, İstanbul: Popüler Kitaplar Yay.

Yaman, M. (2011). *Alevilik İnanç-Edep-Erkan,* İstanbul: Demos Yay.

Yazıcı, M. (2011). Alevilik (Alevi Deyişlerinin ve Gülbanklarının Sosyolojik Analizi), İstanbul: Çıra Yay.

Yılmaz, G. (2006). Davut Sulari ve Ozanlık Geleneği İçerisindeki Yeri, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Zaman, S. (2005). *Mahzuni Felsefesi,* Ankara: Sanat Yay.